

Nowe stanowiska Scydmaeninae (Coleoptera: Staphylinidae) w Polsce

New records of Scydmaeninae (Coleoptera: Staphylinidae) in Poland

Paweł JAŁOSZYŃSKI¹, Marek WANAT¹, Dariusz TWARDY²

¹Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław; e-mail: scydmaenus@yahoo.com (PJ), wanatm@biol.uni.wroc.pl (MW)

²ul. F. Chopina 105, 36-200 Brzozów; e-mail: agrilus75@interia.eu

ABSTRACT: New records of 26 rare species of Scydmaeninae in Poland are given. The occurrence of *Euconnus pragensis* within the Polish territory is confirmed; previously this species was reported from a single locality on the Polish-German border. *Cephennium ruthenum*, *Euconnus transsylvanicus* and *Scydmorephes sparshalli*, taxa discovered in Poland very recently, were found in new localities. New provincial records are given, mostly from SE Poland.

KEY WORDS: Coleoptera, Staphylinidae, Scydmaeninae, new records, Poland.

Wstęp

Chrzążcze należące do Scydmaeninae, podrodziny kusakowatych, która przez blisko 200 lat traktowana była jako samodzielna rodzina, związane są z leśną ściółką, próchnem, gniazdami mrówek i ssaków oraz rozkładającym się detrytusem roślinnym (np. kompostem). Wiedza o rozszedzeniu tych drobnych owadów w Europie Środkowej jest ciągle bardzo fragmentaryczna, o czym świadczą choćby takie niedawne odkrycia jak znalezienie *Euconnus campestris* (SCHAUFUSS, 1866) w Czechach (ŠÍMA i ŠTOURAC 2011), a w Polsce *Scydmorephes sparshalli* DENNY, 1825, *Euconnus transsylvanicus* SAULCY, 1876 (JAŁOSZYŃSKI i WANAT 2005) oraz *Cephennium ruthenum* MACHULKA, 1925 (JAŁOSZYŃSKI i in. 2009). Poza tymi doniesieniami, w ostatnich latach pojawiły się też prace

podsumowujące dane na temat Scydmaeninae dwóch krain fizjograficznych Polski: Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (JAŁOSZYŃSKI 2003) oraz Pojezierza Mazurskiego (GAWROŃSKI i OLEKSA 2009); osobno opracowano też plemię Eutheini w Polsce północno-wschodniej (JAŁOSZYŃSKI i in. 2005).

Wiele gatunków tej grupy chrząszczy znanych jest w Polsce z bardzo małej liczby stanowisk, a część doniesień z XIX i początku XX w. nie została dotychczas potwierdzona współczesnymi znaleziskami w tych samych krainach. Nie zawsze jest to związane z rzeczywistą rzadkością Scydmaeninae, a raczej odzwierciedla bardzo fragmentaryczny stan poznania tych interesujących chrząszczy, a w niektórych przypadkach wynika również z trudności z oznaczeniem niektórych gatunków. W związku z tym poniżej podajemy szereg nowych doniesień dotyczących 26 przedstawicieli tej podrodziny, w tym rekordy nowe dla niektórych krain.

Okazy dowodowe, o ile nie podano inaczej, znajdują się w zbiorach autorów (których nazwiska w wykazie stanowisk podano w formie skrótów: DT – Dariusz TWARDY, MW – Marek WANAT, PJ – Paweł JAŁOSZYŃSKI). Pozostałe skróty: o.o. – obwód ochronny, oddz. – oddział leśny, PK – park krajobrazowy, PN – park narodowy, rez. – rezerwat.

Składamy podziękowania wszystkim osobom, które przekazały cytowane w pracy okazy oraz udzieliły stosownych zezwoleń i pomogły nam w badaniach terenowych, w szczególności dyrekcjom i personelowi naukowemu Parków Narodowych: Ojcowskiego, Świętokrzyskiego, Biebrzańskiego, Białowieskiego i Bieszczadzkiego.

Wykaz gatunków

Plemię Eutheini

Euthiconus conicicollis (FAIRMAIRE et LABOULBÈNNE, 1855)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XU30/31 Poznań, park miejski Cytadela, 26 X 2010, 1 ex., w próchnie martwej topoli, leg. PJ.

Gatunek bardzo rzadki, znany z zaledwie kilku stanowisk w Polsce; z terenu Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej podany dotychczas tylko raz, z Gołuchowa (CZERWIŃSKI 1994). Na poznańskiej Cytadeli jest to chrząszcz zagrożony przez sukcesywną wycinkę starych drzew.

Eutheia linearis MULSANT et REY, 1861

- Bieszczady: FV24 Bereżki ad Ustrzyki Górne, 27 V 2014, 1 ex., wysiany ze spróchniałego, stojącego pnia bukowego, zasiedlonego przez mrówki, leg. DT.
Gatunek znany w Polsce zaledwie z kilku stanowisk; nowy dla Bieszczadów.

Eutheia scydmaenoides STEPHENS, 1830

- Bieszczady: FV24 Bereżki ad Ustrzyki Górne, 27 V 2014, 1 ex., wysiany ze spróchniałego, stojącego pnia bukowego, zasiedlonego przez mrówki, leg. DT.
Kolejny bardzo rzadki gatunek, chociaż wykazywany częściej niż *E. linearis*; również nowy dla Bieszczadów.

Plemię Cephenniini

Cephennium (s. str.) *majus* REITTER, 1882

- Pojezierze Mazurskie: FE24 Biebrzański PN, skraj Czerwonego Bagna, 1 VIII 1998, 1 ex., leg. MW; FE14 Grzędy, 1-2 IX 2013, 10 exx., leg. PJ i MW.

Najpospolitsze polskie *Cephennium*; gatunek stosunkowo częsty w górach, szczególnie na południowym wschodzie, rzadziej spotykany na centralnych i północno-wschodnich nizinach. Znane są już stanowiska *C. majus* na Pojezierzu Mazurskim, jednak dotychczas nie odnotowano tego chrząszcza z terenu Biebrzańskiego Parku Narodowego. Każde nowe stanowisko na terenach objętych lodowcem w plejstocenie jest warte odnotowania, ze względu na brak skrzydeł i niewielkie zdolności dyspersyjne całego rodzaju *Cephennium*. Takie informacje mogą pomóc w wyjaśnieniu dróg i dynamiki kolonizacji terenów postglacjalnych z południowych refugiumów.

Cephennium (s. str.) *ruthenum ruthenum* MACHULKA, 1925

- Beskid Wschodni: FV18 Krościenko ad Ustrzyki Dolne, 29 X 2014, 11 exx., leg. DT;
- Bieszczady: FV15 Suche Rzeki, 29 V 2013 – 14 exx., leg. J. SZYPUŁA, coll. PJ; FV15 Zatwarnica, 29 V 2013, 14 exx., leg. MW; FV24 Bereżki ad Ustrzyki Górne: 27 V 2014 (10 exx.), 3 VI 2014 (1 ex.),

9 VI 2014 (1 ex.), leg. DT; FV24 Magura Stuposiańska ad Ustrzyki Górne, 9 VI 2014, 8 exx., leg. DT; FV23 szlak Wołosate-Tarnica, 28 V 2014, 6 exx., leg. MW i PJ, buczyna, 1050 m; FV23 na płn. od Halicza, 29 V 2014, 2 exx., leg. MW, połonina, 1250 m; FV23 południowy stok Krzemienia, 29 V 2014, 4 exx., leg. MW, połonina, 1150 m; FV23 płd.-zach. stok Tarniczki, 28 V 2014, 4 exx., leg. MW i PJ, połonina, 1150 m.

Bardzo interesujący gatunek, ze względu na zupełny brak doniesień na temat jego występowania w Polsce przed rokiem 2009. Wtedy *C. ruthenum* zostało odkryte w Polsce (JAŁOSZYŃSKI i in. 2009), w Bieszczadach. Dalsze badania pokazują, że ten gatunek jest w Bieszczadach pospolity i lokalnie nawet łatwiejszy do napotkania niż *C. majus*. Kolejną ciekawostką wynikającą z prezentowanych nowych danych jest stosunkowo częste występowanie *C. ruthenum* nie tylko w strefie lasu, ale również na otwartych, trawiastych połoninach. W takim środowisku gatunek ten zamieszkuje detrytus nagromadzony w korzeniach traw oraz ściółkę wokół olch i jarzębin. Nowy dla Beskidu Wschodniego.

Cephennium (s. str.) *slovenicum slovenicum* MACHULKA, 1931

- Beskid Wschodni: FV19 Turnica ad Leszczyny, PK Pogórza Przemyskiego, 10 IX 2011, 3 exx., leg. MW; EV98 rez. Góra Sobień ad Sanok, Góry Słonne: 20 V 2010 (1 ex.), 14 VI 2012 (1 ex.), leg. DT; EV68 Głębokie ad Rymanów, 17 X 2012, 1 ex., leg. DT; EA80 Jabłonica Ruska, 29 VIII 2013, 1 ex., leg. DT; FV17 Brzegi Dolne ad Ustrzyki Dolne, 5 IX 2014, 1 ex., leg. DT.

Występowanie *C. slovenicum* w Polsce zostało potwierdzone stosunkowo niedawno (JAŁOSZYŃSKI i in. 2009). Udokumentowane stanowiska znajdują się jak dotychczas tylko w Beskidzie Wschodnim, a nowe dane wskazują, że gatunek ten może być na tym terenie pospolitszy niż wynikało z dotychczasowych doniesień.

Plemię Cyrtoscydmini

Euconnus (*Cladoconnus*) *denticornis* (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Śląsk Dolny: BB91 rez. Srebrne Źródła ad Opole, 12 II 2011, 2 exx., leg. G. HEBDA, coll. PJ; XS56 Chrzastawa Wielka ad Wrocław, 5 IV 1998, 1 ex., leg. MW;

- Sudety Zachodnie: WS64 rez. Góra Miłek ad Wojcieszów, 19 VII 2014, 1 ex., leg. MW;
- Beskid Wschodni: FV07 Zwierzyń ad Lesko, 25 V 1998, 1 ex., leg. MW; FA11 Hołubla ad Przemyśl, 4 VI 1997, 1 ex., leg. MW; EA70 Humniska ad Brzozów: 1 V 2005 (1 ex.), 12 IX 2012 (1 ex.), leg. DT; EV98 rez. Góra Sobień ad Sanok, Góry Słonne: 8 IV 2014 (1 ex.), leg. DT, 24 V 1998 (1 ex.), leg. MW; EV98 Załuż ad Sanok: 18 VI 2009 (1 ex.), 28 V 2012 (2 exx.), 25 IX 2013 (2 exx.), 29 IV 2014 (2 exx.), leg. DT, 24 V 1998 (1 ex.), leg. MW; EV89 Sanok-Olchowce: 28 IV 2012 (2 exx.), 2 X 2013 (1 ex.), EV98 rez. Polanki ad Sanok: 25 X 2012 (1 ex.), 3 XI 2012 (2 exx.), leg. DT; EV68 Głębokie ad Rymanów, 20 IX 2013, 2 exx., leg. DT; EV48 Lipowica ad Dukła, 2 VII 2014, 1 ex., leg. DT;
- Bieszczady: FV24 Bereżki ad Ustrzyki Górne, 27 V 2014, 1 ex., leg. DT.

Euconnus denticornis nie jest gatunkiem częstym, jednak na niektórych ze znanych stanowisk bywa dość liczny. Dotychczas częściej był podawany z Polski Zachodniej; tutaj po raz pierwszy wykazany z Sudeców Zachodnich i Bieszczadów; po raz pierwszy też gatunek ten był tak obficie poławiany w Beskidzie Wschodnim.

Euconnus (Napochus) claviger (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Puszcza Białowieska: FD94 Białowieża, 25 VII 2001, 1 ex., leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ, pas graniczny, oddz. 454.

Ten rzadki myrmekofil nie był dotychczas wykazywany z Puszczy Białowieskiej.

Euconnus (Napochus) pragensis (MACHULKA, 1923)

- Sudety Zachodnie: WS64 rez. Góra Miłek ad Wojcieszów, 1 V 2014, 1 ex., leg. MW.

Gatunek według Katalogu Fauny Polski (BURAKOWSKI i in. 1978) znany w Polsce z jednego stanowiska – Słubic na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej. Rekord ten poparty jest trzema referencjami: NERESHEIMER i WAGNER (1940, 1942) oraz HORION (1949). W pierwszej z tych prac podane jest stanowisko w Brieselang, gminie na terenie Brandenburgii, która leży poza dzisiejszymi granicami Polski. Druga publikacja podaje znalezisko *E. pragensis* w okolicach Frankfurtu nad Odrą i z tego doniesienia nie można wywnioskować, o którą stronę Odry może chodzić. Jednakże gdyby były to dzisiejsze Słubice, bardziej prawdopodobne byłoby użycie niemieckiej nazwy Frankfurt/Oder-Dammvorstadt lub samego

Dammvorstadt. HORION (1949) powołuje się na te same doniesienia, nie wnosząc żadnych nowych danych. Wydaje się dzisiaj niemożliwe jednoznaczne stwierdzenie, że *E. pragensis* istotnie był wykazany z obecnego terytorium Polski. Podane wyżej stanowisko jest w tej chwili jedynym pewnym miejscem występowania tego ciepłolubnego gatunku w naszym kraju. Stanowisko *E. pragensis* w okolicach Wojcieszowa zbliżone jest charakterem do miejsc, w których pierwszy autor (PJ) poławiał ten gatunek w Niemczech i Austrii – raczej mroczna buczyna z domieszką dębów i grubą warstwą ściółki nagromadzonej w zagłębieniach terenu.

Euconnus (s. str.) *hirticollis* (ILLIGER, 1798)

- Podlasie: EE90 Rutkowskie, Biebrzański PN 15 VIII 2000, 2 exx., leg. MW; EE90 Mocarze, 10-11 VI 2000, 1 ex., leg. MW; FE02 Osowiec-Twierdza, 9 V 2001, 1 ex., leg. M.;
- Puszcza Białowieska: FD73/83 rez. Olszanka-Myśliszcze ad Hajnówka, 24 IX 1988, 6 exx., leg. MW;
- Beskid Wschodni: EV98 Manasterzec ad Sanok: 29 X 2013 (2 exx.), 22 IV 2014 (3 exx.), leg. DT; EV98 Załuż ad Sanok, 19 XI 2012, 1 ex., leg. DT.

Euconnus hirticollis to gatunek stosunkowo pospolity, związany z wilgotnymi obrzeżami zbiorników wodnych, zwykle śródleśnych. Tutaj podajemy go tylko z terenów, na których nie był dotychczas znany – z Beskidu Wschodniego, Puszczy Białowieskiej i Biebrzańskiego PN.

Euconnus (*Tetramelus*) *transsylvanicus* SAULCY, 1879

- Beskid Wschodni: EV98 rez. Góra Sobień ad Sanok, Góry Słonne: 14 V 2009 (1 ex.), 18 V 2009 (1 ex.), 20 V 2010 (2 exx.), 14 VI 2012 (1 ex.), 8 IV 2014 (10 exx.), leg. DT; EV98 Załuż ad Sanok, 30 V 2011, 1 ex., leg. DT; EV98 rez. Polanki ad Sanok, 3 XI 2012, 1 ex., leg. DT; EV89 Sanok-Olchowce, 22 VIII 2011, 1 ex., leg. DT; EV68 Głębokie ad Rymanów, 17 X 2012, 1 ex., leg. DT; EV69 Odrzechowa ad Rymanów, 24 VII 2013, 1 ex., leg. DT; FV18 Krościenko ad Ustrzyki Dolne, 29 X 2014, 6 exx., leg. DT.

Gatunek ten, podobny do bardzo pospolitego *Euconnus pubicollis* (MÜLLER et KUNZE, 1822), został wykazany z Polski dopiero niedawno z Beskidu Wschodniego (JAŁOSZYŃSKI i WANAT 2005). Nowe stanowiska w tej krainie świadczą o stosunkowo powszechnym występowaniu *E. transsylvanicus* na tym niewielkim obszarze.

Euconnus (Psomophus) watterhallii (GYLLENHAL, 1813)

- Beskid Wschodni: EA70 Brzozów-Podlesie, 22 X 2005, 1 ex., leg. DT; EV69 Mymoń ad Rymanów, 3 XI 2014, 1 ex., leg. DT.

Bardzo rzadki *Euconnus*, z Beskidu Wschodniego podany ostatni raz blisko wiek temu, współcześnie wykazany tylko z okolic Poznania (JAŁOSZYŃSKI 2003).

Microscydmus (s. str.) *minimus* (CHAUDOIR, 1845)

- Pojezierze Pomorskie: VU54 Gozdowice ad Mieszkowice, 30 IX 2010, 1 ex., leg. PJ;
- Pojezierze Mazurskie: FE14 Grzędy, Biebrzański PN, 2 IX 2013, 1 ex., leg. PJ;
- Podlasie: FE01 Werykle, Biebrzański PN, 19 V 2003, 1 ex., leg. MW;
- Puszcza Białowieska: FD94 Droga Browska, oddz. 375, Białowieski PN: 30 VI 1998 (1 ex.), 28 VII 1998 (1 ex.), 22 VI 1999 (1 ex.), leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ; FD94 Białowieża, pas graniczny, oddz. 454: 24 VI 1997 (1 ex.), 20 VII 1999 (1 ex.), leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ;
- Śląsk Dolny: WS75 rez. Wąwóz Myśluborski ad Jawor, 29 VI 1992, 1 ex., leg. MW;
- Beskid Wschodni: EA70 Humniska ad Brzozów: 2 IV 2006 (1 ex.), 25 IX 2012 (1 ex.), leg. DT;
- Bieszczady: FV24 Bereżki ad Ustrzyki Górne, 27 V 2014, 1 ex., leg. DT.

Chociaż gatunek ten dotychczas został z Polski podany zaledwie z kilku stanowisk, to zapewne wynika to z niezwykle drobnych rozmiarów tego chrząszcza, a tym samym z trudności odłowienia, a nie z rzeczywistej rzadkości. Nowy dla Dolnego Śląska, Beskidu Wschodniego i Bieszczadów.

Microscydmus (s. str.) *nanus* (SCHAUM, 1844)

- Pojezierze Mazurskie: FE14 Grzędy, Biebrzański PN: 1 IX 2013 (1 ex.), leg. MW, coll. PJ, 2 IX 2013 (1 ex.), leg. PJ;
- Nizina Mazowiecka: DC46 Grabie ad Skierniewice, Puszcza Boli-mowska, 3-12 VIII 1993, 1 ex., leg. MW;
- Puszcza Białowieska: FD94 Białowieża, 2 VI 1998, 1 ex., leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ, pas graniczny, oddz. 454; FD94 Droga Browska, oddz. 375, Białowieski PN, 28 VII 1998, 2 ex., leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ; FD94 oddz. 399, 18 VI 1991, 1 ex., leg. MW;
- Wyżyna Małopolska: DB53 rez. Milechowy ad Małogoszcz, 15 VIII 2009, 1 ex., leg. MW;

- Góry Świętokrzyskie: EB03 Chełmowa Góra, Świętokrzyski PN: 8-19 V 2004 (1 ex.), w pułapkę ekranową na martwej jodle; 1-13 VI 2004 (1 ex.), w pułapkę ekranową na martwym buku, leg. L. BUCHHOLZ, coll. PJ; DB93 Łysica, 500 m, 15 VIII 2007, 1 ex., leg. MW;
- Sudety Zachodnie: WS64 rez. Góra Miłek ad Wojcieszów, 19 VII 2014, 3 exx., leg. PJ.

Gatunek podobnie drobny i trudny do znalezienia jak poprzedni, zapewne również rozprzestrzeniony w całej Polsce, jednak rzadko wykazywany i podawany głównie z zachodniej i środkowej części kraju. Nowy dla Niziny Mazowieckiej.

Neuraphes (s. str.) *carinatus* (MULSANT et REY, 1861)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT50 Skoroszów ad Milicz, 27 VII 1995, 1 ex., leg. MW;
- Puszcza Białowieska: FD94 Białowieża, pas graniczny, oddz. 454: 19 V 1997 (3 exx.), 2 VI 1998 (1 ex.), 30 VI 1998 (2 exx.), 8 VII 1997 (1 ex.), 28 VII 1998 (1 ex.), 25 VIII 1998 (1 ex.), 22 VI 1999 (1 ex.), 20 VI 2000 (1 ex.), leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ; FD94 Droga Browska, oddz. 375, Białowieski PN: 19 V 1997 (1 ex.), 28 VII 1998 (2 exx.), 11 V 1999 (1 ex.), 8 VI 1999 (1 ex.), leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ;
- Śląsk Dolny: WS75 rez. Wąwóz Myśluborski ad Jawor: 30 V 1992 (2 exx.), 1 V 1998 (1 ex.), leg. MW; XS65 Jelcz ad Wrocław, 26 IX 1999, 1 ex., leg. MW;
- Wyżyna Małopolska: DB53 rez. Milechowy ad Małogoszcz, 15 VIII 2009, 1 ex., leg. MW;
- Góry Świętokrzyskie: EB03 Chełmowa Góra, oddz. 7c, Świętokrzyski PN, 29 V – 15 VI 2009, 1 ex. w pułapkę IBL2 "Trypodor", leg. L. BUCHHOLZ & W. GAWLIK, col. PJ;
- Beskid Wschodni: FA10 Brylińce ad Przemyśl, 5 V 1995, 1 ex., leg. MW; EV98 rez. Góra Sobień ad Sanok, Góry Słonne, 24 V 1998, 1 ex., leg. MW.

Neuraphes carinatus nie jest gatunkiem bardzo rzadkim, jednak dotychczas wykazywany był w Polsce z zaledwie kilku stanowisk. Nowy dla Puszczy Białowieskiej, Wyżyny Małopolskiej, Gór Świętokrzyskich i Beskidu Wschodniego.

Neuraphes (s. str.) *rubicundus* (SCHAUM, 1841)

- Śląsk Dolny: WS75 rez. Wąwóz Myśluborski ad Jawor, 30 V 1992, 2 exx., leg. MW.

Neuraphes rubicundus to wielka rzadkość, wszystkie polskie rekordy pochodzą z XIX i pierwszej połowy XX w. Podane tutaj stanowisko potwierdza występowanie tego chrząszcza na Dolnym Śląsku.

Neuraphes (s. str.) *talparum* LOKAY, 1920

- Beskid Wschodni: EA70 Humniska ad Brzozów, 31 V 2004, 1 ex., pod odstającą korą stojącej, spróchniałej olchy w łęgu olchowym, leg. DT.

Neuraphes talparum jest w Polsce poławiany bardzo rzadko i był wykazywany z zaledwie kilku stanowisk. Prawdopodobnie wynika to ze specyficznej biologii tego chrząszcza, który związany jest z gniazdami kreta i tylko wyjątkowo spotyka się osobniki w innych środowiskach. Po raz pierwszy podajemy ten gatunek z Polski południowo-wschodniej.

Neuraphes (*Pararaphes*) *parallelus* (CHAUDOIR, 1845)

- Beskid Wschodni: EA70 Humniska ad Brzozów, 4 V 2003, 1 ex., wyczerpakowany wieczorem z runa lasu mieszanego, leg. DT; EA70 Turze Pole ad Brzozów, 1 IV 2014, 1 ex., wysiany ze spróchniałego pniaka drzewa liściastego (buk lub grab) w grądzie, leg. DT.

Jeden z najrzadszych przedstawicieli Scydmaeninae występujących w Polsce; do niedawna znany tylko z bardzo starych rekordów z Beskidu Zachodniego i ogólnie ze Śląska. Niedawno podany z terenu Puszczy Białowieskiej (BOROWSKI 2001, BYK i in. 2006). Tutaj po raz pierwszy odnotowany z Beskidu Wschodniego.

Neuraphes (*Pararaphes*) *plicicollis* REITTER, 1879

- Puszcza Białowieska: FD94 Białowieski PN, oddz. 399: 18 VI 1991 (1 ex.), 20 VI 1991 (2 exx.), leg. MW; FD94 Droga Browska, oddz. 375: 19 V 1997 (1 ex.), 7 VII 1999 (1 ex.), leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ;
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: DA15 Iwiny ad Biały Kościół, Ojcowski PN, 13 VI – 1 VII 2004, 1 ex. w pułapkę ekranową na martwym buku, leg. L. BUCHHOLZ, coll. PJ;
- Góry Świętokrzyskie: EB03 Chełmowa Góra, Świętokrzyski PN: 13 VI – 1 VII 2004 (1 ex.), 1-17 VII 2004 (1 ex.), oba w pułapkę ekranową na martwej jodle, leg. L. BUCHHOLZ, coll. PJ;
- Beskid Wschodni: EA70 Humniska ad Brzozów, 25 VIII 2012, 1 ex., leg. DT.

Nie jest to gatunek rzadki, jednak może sprawiać kłopoty w oznaczaniu i nieczęsto bywa wykazywany w literaturze. Dotychczasowe doniesienia

dotyczyły centralnego pasa nizin polskich i Puszczy Białowieskiej. Po raz pierwszy podajemy dane z Polski południowej: gatunek nowy dla Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej, Gór Świętokrzyskich i Beskidu Wschodniego.

Scydmorephes helvolus (SCHAUM, 1844)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT61 Ruda Milicka ad Milicz, 30 X 1999, 1 ex., leg. MW, vic. Staw Słoneczny Górny.

Rzadko poławiany gatunek, w Polsce wykazywany w większości przypadków bardzo dawno i przeważnie z południa kraju; najnowsze znane stanowisko to Włocławek na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej (JAŁOSZYŃSKI 2003).

Scydmorephes minutus (CHAUDOIR, 1845)

- Pojezierze Pomorskie: VU54 Gozdowice ad Mieszkowice, 30 IX 2010, 1 ex., leg. PJ;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: VU71 Owczary, 5 XI 2010, 1 ex., leg. PJ;
- Puszcza Białowieska: FD94 Białowieża, pas graniczny, oddz. 454: 11 VIII 1998 (1 ex.), 20 VII 1999 (1 ex.), leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ; FD95 Puszcza Białowieska, oddz. 161, 30 VII 1992, 1 ex., leg. MW; FD94 Droga Browska, oddz. 375, Białowieski PN, 8 VI 1999, 1 ex., leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ.

Najczęstszy przedstawiciel rodzaju w Polsce, jednak ciągle nieznany z większości krain; nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Scydmorephes sparshalli DENNY, 1825

- Wyżyna Małopolska: DB75 rez. Świnia Góra ad Suchedniów: 19 X 2010 (1 ex.), leg. MW, 17 VIII 2014 (30 exx., w tym 1 larwa), leg. MW;
- Bieszczady: FV15 Zatwarnica, 29 V 2013, 3 exx., leg. MW; FV24 Bereżki ad Ustrzyki Górne, 9 X 2014, 2 exx., leg. DT.

Gatunek wykazany z Polski bardzo niedawno (JAŁOSZYŃSKI i WANAT 2005) z Gór Słonnych i okolic Leska w Beskidzie Wschodnim; nowy dla Wyżyny Małopolskiej i Bieszczadów.

Stenichnus (s. str.) *pusillus* (MÜLLER et KUNZE, 1822)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: VU71 Owczary, 1 X 2010, 1 ex., leg. PJ.

Występowanie tego rzadkiego gatunku w Polsce zostało niedawno podsumowane i uzupełnione nowymi stanowiskami przez JAŁOSZYŃ-

SKIEGO i in. (2007). Kolejne stanowisko w obrębie Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej jest zaledwie trzecim rekordem w tej krainie od początku XX w.

Scydmaenus (Cholerus) hellwigii (HERBST, 1792)

- Pojezierze Pomorskie: VU47 Raduń ad Bielinek, 30 IX 2010, 1 ex., w próchnie kasztanowca, leg. PJ;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: XT61 Ruda Milicka ad Milicz, 30 X 1999, 6 exx., leg. MW, vic. Staw Słoneczny Górny;
- Puszcza Białowieska: FD94 Białowieski PN: oddz. 398-399, 18-27 VI 1991, 4 exx., leg. MW; oddz. 343, 25 IX 1998, 1 ex., leg. MW; oddz. 284, 26 IX 1998, 1 ex., leg. MW;
- Śląsk Dolny: XS56 Wrocław-Wojnów, 17 IV 2010, ok. 100 exx., pod korą zamierających drzew liściastych, głównie starej lipy, leg. PJ, R. RUTA i L. BOROWIEC, coll. PJ; XS64, rez. Zwierzyniec ad Oława, 13 IV 1991, 10 exx., leg. MW;
- Góry Świętokrzyskie: EB03 Chełmowa Góra, Świętokrzyski PN, 13 IX 2009, 4 exx., leg. MW.

Gatunek w Polsce poławiany rzadko i sporadycznie; wyjątkiem jest ciepła enklawa Wrocławia i okolic, gdzie *Sc. hellwigii* spotykany jest pospolicie i w dużej liczbie osobników w starych fragmentach dąbrów i innych drzewostanów liściastych pod korą zamierających, zwykle stojących drzew, w nieodłącznym towarzystwie mrówek z rodzaju *Lasius*. Poza podanymi wyżej stanowiskami, pierwszy autor (PJ) obserwował regularnie liczne osobniki w latach 2011-2014 w dąbrowach na wrocławskich Świniarach. Najłatwiej obserwować te chrząszcze na wiosnę, kiedy wychodzą pod korę; później zwykle wędrują głębiej w drewno i są trudniejsze do znalezienia. Chrząszcze pozyskane z wrocławskiego Wojnowa były wykorzystane w obserwacjach nad behawiorem (JAŁOSZYŃSKI 2012), w hodowli uzyskano od nich larwę po raz pierwszy opisaną dla tego gatunku (JAŁOSZYŃSKI i KILIAN 2012). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego, Gór Świętokrzyskich i Puszczy Białowieskiej.

Scydmaenus (Cholerus) perrisii (REITTER, 1882)

- Puszcza Białowieska: FD94 Droga Browska, oddz. 375, Białowieski PN: 8 VII 1997 (1 ex.), 11 VIII 1998 (2 exx.), leg. J. GUTOWSKI, coll. PJ;
- Śląsk Dolny: XS56 Wrocław-Wojnów, 1 VI 1991, 1 ex., leg. MW;
- Beskid Wschodni: EV98 rez. Góra Sobień ad Sanok, Góry Słonne, 14 VI 2012, 1 ex., leg. DT; EV98 Załuż ad Sanok, 10 IX 2013, 1 ex., leg.

DT; EA70 Turze Pole ad Brzozów, 21 VII 2014, 6 exx., wysiane z wypróchniałego pnia żywego dębu, zasiedlonego przez mrówki z rodzaju *Lasius*, leg. DT.

Gatunek o słabo poznanym rozmieszczeniu, zbierany rzadko zapewne z powodu skrytego trybu życia wewnątrz pniaków zasiedlonych przez mrówki z rodzaju *Lasius*. Podany w Polsce z kilku krain, obficie poławiany tylko w Małdytach na Pojezierzu Mazurskim (GAWROŃSKI i OLEKSA 2009). Nowy dla Beskidu Wschodniego i Puszczy Białowieskiej. Osobniki odłowione na terenie Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej posłużyły za obiekt szczegółowych badań anatomicznych nad niezwykłą architekturą centralnego układu nerwowego u przedstawicieli podrodzaju *Cholerus* (JAŁOSZYŃSKI i in. 2012).

Scydmaenus (Parallomicrus) rufus MÜLLER et KUNZE, 1822

- Pojezierze Pomorskie: VU45 Cedynia vic.: 30 IX 2010 (1 ex.), 4 X 2010 (2 exx.), wszystkie na wrzosowisku w pniaku sosnowym z mrowiskiem *Formica* gr. *rufa*, leg. PJ;
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: CD63 Włocławek, 2013-2015, ok. 200 exx., w kompoście ogrodowym (zarówno w sezonie wegetacyjnym jak i zimą), leg. PJ;
- Śląsk Dolny: XS37 Wrocław-Świniary, 5 V 1991, 1 ex., leg. MW; XS64 rez. Zwierzyniec ad Oława, 13 IV 1991, 10 exx., leg. MW; WT40 rez. Buczyzna Szprotawska ad Szprotawa, 19 V 2007, 2 exx., leg. MW.
- Beskid Wschodni: EA70 Brzozów-Podlesie, 17 IX 2012, 4 exx., leg. DT.

Nierzadki gatunek zamieszkujący zarówno środowiska antropogeniczne (powszechny w kompoście ogrodowym) jak i lasy liściaste czy mieszane, gdzie spotyka się go pod korą zarówno drzew liściastych jak i iglastych (PJ, liczne obserwacje na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej i poza granicami Polski). W kompoście poluje na roztocze, specjalizując się w kilku rodzajach Oribatida i Uropodina; materiał pozyskany we Włocławku posłużył do szczegółowych badań behawioru i preferencji pokarmowych (JAŁOSZYŃSKI i OLSZANOWSKI 2015); z tego samego stanowiska pozyskano również larwę (opis w przygotowaniu).

Dyskusja

Dotychczas wykazano z Polski 44 gatunki Scydmaeninae należące do dziewięciu rodzajów. Pospolicie w całym kraju występuje około 25% z nich; reszta to gatunki tylko lokalnie częste (np. *Cephennium majus* na

południowym i północnym wschodzie) lub rzadkie. Do najrzadszych polskich Scydmaeninae, odławianych sporadycznie i w małej liczbie osobników, należą m.in. wszystkie Eutheiini, większość Cephenniini oraz podane w niniejszej pracy z nowych stanowisk *Euconnus pragensis*, *Neuraphes talparum* i *Neuraphes parallelus*. Są to jedne z najrzadziej poławianych krajowych chrząszczy i intensywne, wieloletnie prace terenowe autorów potwierdzają, że nie jest to rzadkość pozorna, wynikająca tylko ze słabego stanu zbadania polskiej fauny.

Spośród nowych danych uzyskanych w trakcie przygotowania niniejszej pracy, warto podkreślić odkrycie *Euthiconus conicicollis* na terenie poznańskiego parku miejskiego Cytadela. Jest to gatunek o bardzo słabo poznanych preferencjach siedliskowych, jednak przeważnie poławiany w próchnie dziuplastych drzew liściastych, sporadycznie i bardzo rzadko w całym zasięgu. Informacją zupełnie nową jest fakt występowania *Cephennium ruthenum* w Bieszczadach nie tylko w piętrze lasu, jak większość gatunków tego rodzaju, ale również na rozległych trawiastych połoninach. W lasach gatunek ten poławiany jest w wilgotnej ściółce liściastej i w próchnie; na połoninach był wysiewany ze szczątków roślinnych zgromadzonych wśród korzeni traw i w wierzchniej warstwie gleby. Można przypuszczać, że gatunki *Cephennium* zdolne są do przekraczania terenów wcześniej uznawanych za bariery dla dyspersji nietlotnych owadów.

SUMMARY

Twenty-six rare species of Scydmaeninae are recorded from new localities in Poland. *Eutheia linearis* and *E. scydmaenoides* are newly recorded from the Bieszczady Mts; *Cephennium ruthenum* from the East Beskidy Mts; *Euconnus denticornis* from the West Sudety Mts and Bieszczady Mts; *Euconnus claviger* from the Białowieża Primeval Forest; *Euconnus pragensis* from the West Sudety Mts; *Euconnus hirticollis* from the West Beskidy Mts and Białowieża Primeval Forest; *Microscydmus minimus* from Lower Silesia, the West Beskidy Mts and Bieszczady Mts; *M. nanus* from Mazowiecka Lowland; *Neuraphes carinatus* from the Białowieża Primeval Forest, Małopolska Upland, Świętokrzyskie Mts and East Beskidy Mts; *N. talparum* and *N. parallelus* from the East Beskidy Mts; *N. plicicollis* from Krakowsko-Wieluńska Upland, the Świętokrzyskie Mts and East Beskidy Mts; *Scydmoraphes minutus* from Pomeranian Lake District; *S. sparshalli* from Małopolska Upland and the Bieszczady Mts; *Scydmaenus hellwigii* from Pomeranian Lake District, the Świętokrzyskie Mts and Białowieża Primeval Forest; and *Scydmaenus perrisii* from the East Beskidy Mts and Białowieża Primeval Forest. *Euconnus pragensis* was previously recorded from an unclearly specified collecting site on the Polish-German border; the new finding is the first unambiguously Polish record of this species.

PIŚMIENNICTWO

- BOROWSKI J. 2001: Próba waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej na podstawie chrząszczy (Coleoptera) związanych z nadrzewnymi grzybami. [W:] SZUJECKI A. (red.) Próba szacunkowej waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej metodą zooindykacyjną. Wydawnictwo SGGW, Warszawa: 287-317.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1978: *Scydmaenidae*. [W:] Chrząszcze *Coleoptera. Histeroidea* i *Staphylinoidea* oprócz *Staphylinidae*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 5: 207-232.
- BYK A., MOKRZYCKI T., PERLIŃSKI S., RUTKIEWICZ A. 2006: Saproxyllic beetles – in the monitoring of anthropogenic transformations of Białowieża Primeval Forest. [W:] SZUJECKI A. (red.) Zooindication-based monitoring of anthropogenic transformations in Białowieża Primeval Forest. Warsaw Agricultural University Press, Warszawa, pp. 325-397.
- CZERWIŃSKI SZ. 1994: Nowe stanowiska rzadkich Scydmaenidae (Coleoptera) w Polsce. Wiad. Entomol., **13** (2):131-132.
- GAWROŃSKI R., OLEKSA A. 2009: Materiały do znajomości Scydmaeninae (Coleoptera: Staphylinidae) Pojezierza Mazurskiego. Wiad. Entomol., **28** (3): 149-161.
- JAŁOSZYŃSKI P. 2003: Materiały do poznania Scydmaenidae (Coleoptera: Staphylinoidea) Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej. Wiad. Entomol., **22** (1): 13-24.
- JAŁOSZYŃSKI P. 2012: Adults of European ant-like stone beetles (Coleoptera: Staphylinidae: Scydmaeninae) *Scydmaenus tarsatus* Müller & Kunze and *S. hellwigii* (Herbst) prey on soft-bodied arthropods. Entomol. Science, **15**: 35-41.
- JAŁOSZYŃSKI P., GAWROŃSKI R., GUTOWSKI J. 2005: Nowe stanowiska chrząszczy z plemienia Eutheini (Coleoptera, Scydmaenidae) w Polsce północno-wschodniej. Wiad. Entomol., **24** (2): 121-122.
- JAŁOSZYŃSKI P., HÜNEFELD F., BEUTEL R.G. 2012: The evolution of “deformed” brains in ant-like stone beetles (Scydmaeninae, Staphylinidae). Arthropod Structure & Development, **41**: 17-28.
- JAŁOSZYŃSKI P., KILIAN A. 2012: Larval morphology of *Scydmaenus tarsatus* and *S. hellwigii*, with notes on feeding behavior and a review of bibliography on preimaginal stages of ant-like stone beetles (Coleoptera: Staphylinidae, Scydmaeninae). European Journal of Entomology, **109**: 587-601.
- JAŁOSZYŃSKI P., OLSZANOWSKI Z. 2015: Feeding of *Scydmaenus rufus* (Coleoptera: Staphylinidae, Scydmaeninae) on oribatid and uropodine mites: prey preferences and hunting behaviour. European Journal of Zoology, **112** (1): 151-164.
- JAŁOSZYŃSKI P., WANAT M. 2005: Two species of the Scydmaenidae (Coleoptera) new to the fauna of Poland. Pol. Entomol. J., **74**: 153-156.
- JAŁOSZYŃSKI P., WANAT M., KRÓLIK R. 2009: Nowe i rzadkie gatunki *Cephennium* MÜLLER et KUNZE (Coleoptera: Staphylinidae: Scydmaeninae) w polskiej faunie. Wiad. Entomol., **28** (4): 213-218.
- JAŁOSZYŃSKI P., RUTA R., WANAT M. 2007: Nowe stanowiska *Stenichnus pusillus* (MÜLLER et KUNZE) (Coleoptera, Scydmaenidae) w Polsce. Wiad. Entomol., **26** (2): 125-126.
- ŠÍMA A., ŠTOURAC, P. 2011: Faunistic records from the Czech Republic.322 Coleoptera: Staphylinidae: Scydmaeninae. Klapalekiana, **47**: 273.